

Daniela Tarnovschi (coord.), Anita Preoteasa, Monica Șerban,
*EU INCLUSIVE – transfer de date și experiențe privind integrarea pe piața muncii a
romilor între România, Bulgaria, Italia și Spania- situația romilor în România, 2011, între
incluziune socială și migrație, raport de țară,*
Editura Dobrogea, Constanța, 2012

Volumul *EU INCLUSIVE – transfer de date și experiențe privind integrarea pe piața muncii a romilor între România, Bulgaria, Italia și Spania- situația romilor în România, 2011, între incluziune socială și migrație, raport de țară*, a fost publicat în 2011 la editura Dobrogea din Constanța.

Acest volum a fost realizat în cadrul proiectului POSDRU/98/6.4/S/63841, cu același nume, proiect realizat în cadrul Axei prioritare 6: Promovarea Incluziunii Sociale, domeniul major de intervenție 6.4: Inițiative transnaționale pentru o piață inclusivă a muncii și derulat în perioada septembrie 2010- septembrie 2012. Proiectul a fost realizat prin colaborarea dintre Fundația Soros, Institutul de Cercetare a Calității Vieții și Metromedia Transilvania (pentru culegerea de date cantitative pe bază de chestionar standardizat, respectiv, pentru realizarea studiilor de caz). Autorii volumului sunt: Daniela Tarnovschi (Fundația Soros), care este și coordonator, Anita Preoteasa și Monica Șerban, cercetători ai ICCV. Cele patru studii de caz prezentate în volum au fost realizate de Alina Bârsan (Metromedia Transilvania) și Raluca Hirian (Metromedia Transilvania).

Obiectivul proiectului în cauză este dezvoltarea practicilor de cooperare în domeniul incluziunii romilor, prin transferul transnațional de date și experiențe locale, pentru promovarea incluziunii acestui grup vulnerabil pe piața europeană a muncii și creșterea capacității organizațiilor care se ocupă de integrarea romilor din România, Spania, Italia și Bulgaria.

Pentru atingerea obiectivului propus a fost proiectată realizarea unei diagnoze complexe a situației integrării sociale a romilor în cele patru țări europene amintite mai sus, diagnoză ale cărei rezultate reprezintă baza fundamentării unor propuneri de măsuri de politici publice în domeniul incluziunii sociale a romilor, politici cu aplicare națională și transnațională.

Unul dintre dezideratele explicit formulate de autorii acestui volum este ca integrarea rezultatelor cercetării prezentate aici, cu cele din Bulgaria, Italia și Spania, să constituie *”cea mai mare bază comparativă de date pe problematica romilor realizată la nivel european, un instrument unic de construcție de politici publice europene, care urmărește situația în patru țări europene a unor coordonate unitare (...): ocuparea, accesul la servicii de sănătate, locuirea, nivelul de educație și migrația internațională”* (p.10) .

Volumul este structurat logic în trei părți (nedelimitate formal, ca atare): o primă parte, cuprinzând introducerea, prezentarea metodologiei cercetării și un capitol teoretic privind conceptele de excluziune , respectiv incluziune socială, precum și o prezentare a indicatorilor incluziunii sociale.

O a doua parte este dedicată analizei rezultatelor cercetării cantitative și cuprinde trei capitole: un capitol dedicat problematicii ocupării populației de romi, un capitol în care sunt analizate date ce relevă aspecte relevante ale incluziunii sociale a populației de romi (educația, accesul la servicii de sănătate, locuirea, discriminarea) și un capitol privind comportamentul de migrație externă al populației de romi.

A treia parte a volumului este dedicată prezentării pe larg, a celor cinci studii de caz, la care se adaugă un capitol de sinteză a rezultatelor acestora.

Metodologia cercetării

Cercetarea ale cărei rezultate sunt prezentate în acest volum și-a propus drept obiectiv general analiza populației de romi din România cu privire la incluziunea socială, ocupare și migrație.

Cercetarea are două componente: cercetarea cantitativă, ce a presupus culegerea de date pe un eșantion reprezentativ pentru populația de romi din România, precum și prelucrarea și interpretarea acestor date; cercetarea calitativă, ce a presupus colectarea de date de interviu și realizarea a 5 studii de caz (*"povești de viață"*). Studiile de caz au fost realizate pe baza unor interviuri în profunzime cu persoane de etnie romă (autoidentificate) cu vârsta de peste 16 ani și având experiență de migrație externă¹ din trei sate și două cartiere ale unor municipii: Florești, județul Cluj, Petrilaca, județul Mureș, Cornu de Sus, județul Prahova, respectiv, cartierul Dudești al municipiului Fetești, județul Ialomița, respectiv, cartierul Bereasca al municipiului Ploiești, județul Prahova.

Baza de date rezultată (componenta cantitativă) urmează a fi integrată într-o bază de date statistice comparative, ce conține date despre incluziunea și ocuparea romilor în Bulgaria, Italia, România și Spania, incluzând aspecte relevante privind situația migranților romi.

În cadrul acestei componente de cercetare cantitative au fost culese date prin aplicarea unui chestionar standardizat pe un eșantion reprezentativ de 1.100 de etnici romi (auto-identificați), cu vârste de peste 16 ani². Datele au fost culese de către Metromedia Transilvania în perioada aprilie-mai 2011.

Chestionarul a vizat aspecte comune pentru toate cele patru țări din proiect, cuprinzând secțiuni tematice asemănătoare, ce privesc incluziunea socială-operationalizată pe dimensiunile: venituri, ocupare, educație, sănătate, locuire, (auto)percepția discriminării- la care se adaugă o secțiune privitoare la experiența de migrație.

Rezultatele cercetării sunt consistente cu cele ale altor cercetări pe teme asemănătoare, între care una relativ recentă și utilizată drept unul dintre referențialele importante al analizei datelor în acest volum este cea realizată de ICCV și Fundația Soros în anul 2010, pe tema interacțiunii romilor cu piața muncii³.

La fel ca și în 2010 și în anul 2011 romii continuă să reprezinte un grup vulnerabil în raport cu integrarea pe piața formală a muncii, puțin peste o treime dintre romii investigați având un loc de muncă, iar dintre aceștia 38% lucrând ca muncitori necalificați.

De asemenea, romii continuă să aibe, în medie, un stoc de educație sensibil mai redus decât populația majoritară, un sfert dintre persoanele intervievate declarându-se analfabete, jumătate dintre respondenți având un nivel de educație de nivel primar (patru clase).

Pe lângă aspectele comune diagnozelor situației socioeconomice a populației de romi, precum cele amintite mai sus, cercetarea din anul 2011 aduce drept principal element de noutate și de interes analiza aprofundată a fenomenului migrației romilor. Datele cantitative privind experiența și intenția de migrație sunt completate și aprofundate de studiile de caz, ce analizează în detaliu *cazuri de succes ale migrației internaționale*, percepute ca atare de liderii informali ai romilor din comunitățile unde au fost realizate interviurile în profunzime.

Poveștile de viață ale celor cinci romi intervievați acoperă o paletă largă a tipurilor de experiențe de migrație, tipuri construite în raport cu patternul migrațional dominant al comunităților din care aceștia fac parte. În raport cu acest model al migrației comunitare cele

¹Persoanele selectate din cele cinci comunități au avut la bază recomandările unor lideri ai comunității cu privire la indivizi care reprezintă *"migranți de succes"*.

² Cf. unei proceduri de eșantionare propuse de către Dumitru Sandu pentru *Barometrul Incluziunii Romilor – BIR* (2007), procedură utilizată și în alte cercetări similare ulterioare desfășurate în România.

³ Legal și egal pe piața muncii, ICCV-SOROS, 2010

cinci cazuri analizate se poziționează diferit, de la situația identificării cvasitotale cu acesta (cazul persoanei intervievate din Petrilaca, județul Mureș), la cazul migranților din cele două comunități din Prahova, care nu sunt integrați într-un *traseu comunitar de migrație*, ci reușesc să găsească rezolvări individuale, prin relații personale.

Perioada petrecută în străinătate este descrisă în toate cele cinci povești de viață ca *”o perioadă de sacrificiu, de muncă intensă și solicitantă, în cele mai multe cazuri asociată cu locuirea în condiții improprii, cu locuri de muncă fără contract și, cel mai adesea, fără drept de ședere în țara respectivă”*(p.135).

Așa după cum reiese din toate cele cinci cazuri de migranți analizați, reușita experienței de migrație este condiționată de suportul primit în localitatea de destinație, fie că este vorba de suportul unei comunități religioase, fie că e vorba de suportul rudelor plecate anterior sau de suportul unei comunități de romi din țara de destinație.

Migrația de succes este definită de către respondenți din două perspective complementare:

- din perspectiva *succesului în țara de destinație*, succes operaționalizat prin gradul de legalizare a situației rezidenței și a celei de la locul de muncă, precum și prin aspecte ce relevă gradul de integrare socială în țara de destinație (relațiile cu colegii de muncă, cu vecinii, etc.);
- din perspectiva rezultatelor vizibile ale succesului, operaționalizate prin acumularea de resurse ce sunt utilizate pentru îmbunătățirea condițiilor de viață ale migrantului/familiei sale în țara de origine (construcția sau renovarea locuinței, cumpărarea unor bunuri valoroase, necesare în gospodărie, etc.)

Studiile de caz oferă o perspectivă cuprinzătoare asupra unor aspecte relevante ale comportamentului de migrație al romilor din România, atât în ceea ce privește condițiile și factorii ce îl favorizează, experiențele de migrație, intențiile de viitor în ceea ce privește migrația externă.

Concluzia finală a analizei rezultatelor celor cinci studii de caz ilustrează impactul resimțit de cei care trăiesc această experiență a migrației externe: *”indiferent dacă etapa migrărilor temporare s-a încheiat sau nu, nici unul dintre cei cinci respondenți nu exclude plecări ulterioare. Experiența migrației a lăsat urme asupra tuturor celor cinci persoane, inclusiv asupra așteptărilor viitoare, schimbându-le radical viața”* (p.136).

Volumul publicat la Editura Dobrogea reprezintă o ilustrare relevantă a rezultatului unei colaborări de succes între mediul asociativ (reprezentat de Fundația Soros), mediul academic (reprezentat de ICCV) și mediul privat (Metro Media Transilvania).

Mihnea PREOTESI

Cercetător științific principal, Institutul de Cercetare a Calității Vieții, Academia Română

Adresa ICCV: Calea 13 Septembrie nr.13, sector 5, București

www.iccv.ro

mihneapre1@yahoo.com

Interviu cu d-na Daniela Tarnovschi, coordonatorul volumului, Fundația Soros România

Vă rugăm să ne spuneți cum a luat naștere ideea apariției acestui volum

Volumul „Situția romilor în România, 2011. Între incluziune socială și migrație” a fost de la început prevăzut în proiectul ”Eu-Inclusive, transfer de date și experiențe privind integrarea pe piața muncii a romilor între România, Bulgaria, Italia și Spania”. În proiect se preciza că vor avea loc cercetări pe populații de romi, cetățeni ai statelor respective (dar și

migranți în cazul Italiei și Spaniei), că datele vor fi analizate și rezultatul va fi un raport de țară.

Ideea apariției volumului de față a apărut deci în momentul în care a fost gândit proiectul. Motivul proiectului în cadrul căruia au fost realizate 9 rapoarte (rapoarte de țară, despre situația romilor din țara respectivă – 4; rapoarte de țară cu analiza politicilor publice și a bunelor practici – 4; și un raport comparativ realizat pe baza analizei bazei de date rezultată din unirea bazelor de date din toate cele 4 țări) a fost acela de a veni cu date pentru a suplini lipsa datelor la nivelul fiecărei țări despre comunitățile de romi; lipsa unor date comparative între țări membre ale Uniunii Europene; și lipsa transferului de bune practici dintr-o țară în alta.

Vă rugăm să ne spuneți câteva cuvinte despre metodologia utilizată

Raportul cercetării conține atât interpretarea unor date cantitative reprezentative la nivel național – culese de Metro Media Transilvania în aprilie-mai 2011, cât și descrierea unor studii de caz care punctează experiențe de migrație de succes din comunități rome din România.

A fost utilizat un chestionarul pentru strângerea datelor în România. Acesta este rezultatul adaptării chestionarului folosit de către Fundación Secretariado Gitano din Spania în cadrul unei cercetări dedicate studierii ocupării la populația de romi din Spania în 2005.

În România chestionarul a fost multitematic, cu o durată estimată de 30-40 minute cu maxim 15% întrebări deschise și s-a aplicat prin tehnica interviu față în față. Chestionarul cuprinde următoarele secțiuni tematice: date generale; activitate; ocupație; fără ocupație; discriminare; incluziune socială; locuire; experiență de migrație; intenții de migrație; afiliere etnică; venituri; fișa gospodăriei. Volumul eșantionului a fost de 1100 subiecți auto-identificați din comunități compacte și disipate. Marja de eroare a sondajului este de +/- 2,7%, la un nivel de încredere de 95%. Schema de eșantionare a avut la bază modelul realizat de domnul profesor dr. Dumitru Sandu pentru Barometrul Incluziunii Romilor.

Componenta calitativă a presupus realizarea a 5 studii de caz, cu 5 persoane de etnie romă, auto-identificate, peste 16 ani. Au fost realizate interviuri în profunzime pe baza ghidului de interviu. Studiile de caz au fost realizate cu persoane de etnie romă, situațiile selectate fiind tipice pentru problemele de încadrare ale romilor pe piața muncii și au fost realizate pe baza unui interviu de profunzime cu persoana selectată, o vizită la domiciliul acesteia și observarea condițiilor de viață în comunitatea din care acesta provine în scopul obținerii unor informații cât mai complete și relevante. Toate cele cinci persoane cu care au fost făcute interviurile au avut experiență de migrație externă.

Vă rugăm să ne spuneți câteva cuvinte despre principalele concluzii ale studiului

Situația romilor în România este una destul de sumbră: nivel scăzut de educație și analfabetism răspândit ceea ce diminuează șansele la un loc de muncă, ceea ce corelează foarte bine cu lipsa accesului la condiții decente de locuire, servicii de sănătate și educație pentru copii. Discriminarea este prezentă, iar eforturile depuse de până acum încep timid să își arate roadele, dar tocmai acum s-ar impune continuarea și intensificarea acțiunilor menite a o combate. În ceea ce privește migrația internațională a romilor, un subiect extrem de discutat pe agenda publică națională și europeană, studiul vine și aduce ca argumente date care arată că: peste 75% dintre romii din România nu au avut deplasări în străinătate; migrația este mai degrabă una circulară, caracterizată prin plecări și reîntoarceri în țară dese; și că deși se observă o creștere în ceea ce privește intenția de plecare în străinătate, aceasta este dublată de convingerea că nu vor reuși tocmai datorită condițiilor precare în care se află.

Vă rugăm să ne spuneți câteva cuvinte despre elementele de originalitate ale studiului

Acest studiu a abordat subiectul migrației internaționale a romilor. Pentru prima dată au fost culese pe un eșantion reprezentativ pentru populația de romi din România date consistente despre acest fenomen.

Datele culese în toate cele patru țări (România, Bulgaria, Italia și Spania) cu ajutorul acestui chestionar au oferit posibilitatea realizării de comparații între țări.

Care sunt aspectele pe care ați dori să le cercetați în continuare?

Am dori să continuăm investigarea fenomenului migrației în cazul minorității rome din România.

Vă mulțumim pentru colaborare!